

Autoreferat

1. Elżbieta Rączy

2. Wykształcenie:

1993 28 czerwiec - uzyskanie stopnia magistra z historii, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie, Wydział Społeczno-Pedagogiczny, Promotor prof. nadzw. dr hab. Ewa Orlof, tytuł pracy: *Żydzi w Krośnie w okresie międzywojennym.*

2003 23 styczeń - stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii, Wydział Socjologiczno-Historyczny, Uniwersytet Rzeszowski, Promotor dr hab. Ewa Orlof prof. UR, Tytuł pracy: *Zagłada żydowskiej ludności Holandii w KL Auschwitz-Birkenau w latach 1942-1945.*

3. Zatrudnienie:

1996-2003 Asystent w Zakładzie Historii Powszechnej 1918-1945, Instytut Historii, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie (od 2000 r. Uniwersytet Rzeszowski)

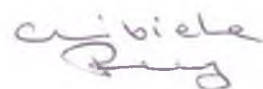
2003- październik 2012 Adiunkt w Zakładzie Historii Powszechnej 1918-1945, Instytut Historii, Uniwersytet Rzeszowski

od października 2012 Adiunkt w Zakładzie Historii i Kultury Żydów, Instytut Historii, Uniwersytet Rzeszowski

grudzień 2000- czerwiec 2004 Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, Biuro Edukacji Publicznej

lipiec 2004-2008 Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, Biuro Udostępnienia i Archiwizacji Dokumentów

od 2009 Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Rzeszowie, Biuro Edukacji Publicznej (1/4 etatu)

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm. stanowiącego podstawę postępowania habilitacyjnego

Tytuł osiągnięcia naukowego: *Zagłada Żydów w dystrykcie krakowskim w latach 1939-1945*, Wydawnictwo Instytutu Pamięi Narodowej i Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, ss. 378

Moje zainteresowania badawcze koncentrują się wokół problematyki zagłady Żydów i stosunków polsko-żydowskich. Temu pierwszemu zagadnieniu poświęcona jest wymieniona przeze mnie praca. Jej celem było wypełnienie luki w historiografii dotyczącej zagłady Żydów na terenie dystryktu krakowskiego, ponieważ dotąd temat ten nie spotkał się z dostatecznym zainteresowaniem ze strony historyków. Skupiali się oni głównie na eksterminacji Żydów na innych obszarach okupowanej przez Niemcy hitlerowskie Polski. Zagłada ludności żydowskiej w dystrykcie krakowskim jest w literaturze przedmiotu i opublikowanych dokumentach źródłowych zaledwie wzmiankowana (za wyjątkiem artykułu Erny Podhorizer-Sandel, w „Biuletynie Żydowskiego Instytutu Historycznego, Warszawa kwiecień-czerwiec 1959, nr 30), a informacje na ten temat rozproszone. Podstawowym celem pracy było określenie bilansu ofiar etnicznej czystki w dystrykcie krakowskim przeprowadzonej przez niemieckie władze okupacyjne za pomocą różnych metod. Najbardziej sensowne i przyjęte już w literaturze przedmiotu jest analizowanie tego problemu w oparciu o niemiecki podział administracyjny, ponieważ wyznaczone przez władze okupacyjne kierunki antyżydowskiej polityki wdrażane były przede wszystkim na poziomie poszczególnych starostw. Stąd też stało się konieczne przedstawienie struktury administracyjnej dystryktu, jego władz cywilnych i policyjnych oraz zasad, na jakich ustalona została ich współpraca w kwestiach żydowskich. Tych właśnie zagadnień dotyczy pierwszy rozdział mojej pracy.

W rozdziale drugim podjęłam próbę oszacowania liczby ludności żydowskiej w dystrykcie krakowskim, co okazało się zadaniem wyjątkowo trudnym z uwagi na brak źródeł wyjściowych dotyczących 1939 r. (ostatni spis powszechny przeprowadzono w Polsce w 1931 r.). Kolejnym problemem była znaczna rotacja ludności związana nie tylko z jej uciezkami przed zbliżającą się niemiecką armią, ale przede wszystkim z przesiedleniami dokonywanymi przez niemieckiego okupanta na omawianym terenie. Rozpoczęły się one już we wrześniu 1939 r. i trwały z przerwami, aż do lata 1942 r. Tylko w okresie od września 1939 do lutego 1941 objęły ponad 86 000 ludzi.

Brak wiarygodnych danych dotyczących liczby Żydów w dystrykcie skazywał w pierwszych latach okupacji zarówno stronę żydowską, jak i władze okupacyjne na operowanie wielkościami szacunkowymi. Dopiero zorganizowanie narzuconej przez Niemców żydowskiej administracji lokalnej i przeprowadzenie przez nią spisów Żydów spowodowało, że zaczęto dysponować w miarę dokładnymi informacjami o ich liczbie.

Niestety źródła te zachowały się szczątkowo. Ustalenie szacunkowej liczby ludności żydowskiej było jednak w mojej pracy niezbędne z dwóch powodów. Brak było dotąd dokładnych badań dotyczących tych zagadnień i to zarówno na poziomie starostw, jak i całego obszaru dystryktu. Jednocześnie bez przyjęcia wyjściowych założeń niemożliwe było oszacowanie poziomu śmiertelności Żydów wynikających ze stworzonych im warunków życia oraz liczby ofiar eksterminacji bezpośredniej.

Dwa kolejne rozdziały pracy poświęcone zostały codziennym problemom, z jakimi zmuszona była zmagać się ludność żydowska w dystrykcie krakowskim, natomiast rozdział ostatni - jej biologicznej zagładzie zrealizowanej w ramach tzw. akcji Reinhard. Odrębnie została tu omówiona eksterminacja Żydów w każdym starostwie, jak też oszacowana liczba ofiar masowych rozstrzeliwań i deportacji do obozu w Bełżcu i KL Auschwitz-Birkenau. Dla każdego z powiatów dokonano szacunkowego bilansu strat osobowych ludności żydowskiej w wyniku przeprowadzonej w nich przez władze okupacyjne etnicznej czystki. Także i to zadanie okazało się bardzo trudne, gdyż brakuje przede wszystkim odpowiednich źródeł niemieckich. Nie zachowały się listy transportowe, rozkazy, ani dokumentacja z obozów zagłady. To dlatego zmuszona byłam oprzeć się na wszystkich innych dostępnych mi źródłach (relacjach, wspomnieniach, zeznaniach świadków i dokumentach administracji żydowskiej).

W tym samym rozdziale przedstawione zostały także sposoby wykorzystania przez hitlerowców pomocniczych formacji policyjnych i niższej administracji cywilnej w akcjach wymierzonych przeciwko Żydom. Zarówno ich funkcjonariusze, jak też część miejscowej ludności uwikłana w działania antyżydowskie przyczynili się do dopełnienia całej akcji zagłady. Problem ten został jedynie zasygnalizowany, ponieważ dokładna analiza postaw mieszkańców dystryktu krakowskiego wobec Żydów przekracza ramy tej pracy.

Moje ustalenia wskazują, że Żydów w dystrykcie krakowskim mordowano w trzech fazach i przy użyciu tych samych metod, co w pozostałych dystryktach Generalnego Gubernatorstwa. Pierwszych zbrodni na ludności żydowskiej dokonywano na omawianym terenie już w dwóch pierwszych miesiącach wojny 1939 r., co łączyło się z wkroczeniem na te ziemie oddziałów Wehrmachtu i Einsatzgruppen, które zamordowały wówczas od 600 do 1000 Żydów.

Po tym okresie spadła liczba mordów dokonywanych na cywilnej ludności żydowskiej. Władze niemieckie za pomocą rozporządzeń administracyjnych wyrugowały ją z gospodarki regionu, ograbiły z majątku i wyizolowały z ogółu społeczeństwa, a ostatecznie skoncentrowały Żydów w zamkniętych dzielnicach. Jednocześnie starano się maksymalnie wykorzystać siłę roboczą ludności żydowskiej. Zmuszono więc ją do prac w miejscu swojego zamieszkania i w specjalnie tworzonych w tym celu obozach. Na terenie dystryktu krakowskiego zorganizowano ogółem 70 obozów i placówek pracy, przez które przeszło ponad 27 000 Żydów z dystryktu; dla co najmniej 3000 z nich zakończyło się to śmiercią.

Druga faza zbrodni związana była z realizacją tzw. akcji Reinhard. Za jej preludeum można jednak uznać wysiedlenie Żydów z Mielca 9 marca 1942 r., które wskazywało już wszelkie cechy późniejszych deportacji: wysiedlenie wszystkich mieszkańców miasta wraz z

członkami żydowskiej administracji, utajnienie informacji o docelowym miejscu pobytu wywożonych, oraz skierowanie Żydów mieleckich do wschodnich części dystryktu lubelskiego. Akcja Reinhard trwała od lata 1942 r. a jej kulminacja przypadła na sierpień-wrzesień 1942 r. Trzecia faza Zagłady przypadła na okres od wiosny do jesieni 1943 r., kiedy władze okupacyjne zlikwidowały ostatnie getta w dystrykcie krakowskim. Nie zakończyło to mordowania Żydów na omawianym terenie, ponieważ do końca okupacji niemieckiej wylapywano i zabijano wszystkich, którym udało się uciec z życiem. Jednocześnie przez cały czas trwała eksterminacja żydowskich więźniów w różnych obozach. Poczynione przeze mnie ustalenia wskazują, że w różny sposób zamordowano blisko 98% spośród około 225 000 Żydów przebywających oficjalnie na terenie dystryktu krakowskiego przed rozpoczęciem tzw. ostatecznego rozwiązania.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Omawiając pozostałe moje osiągnięcia naukowo-badawcze pragnę wymienić monografię (*Zagłada Żydów z Holandii w KL Auschwitz-Birkenau w latach 1942-1945*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Exemplum i Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie, Poznań-Rzeszów 2013, ss. 306), która jest poprawioną i uzupełnioną wersją mojej rozprawy doktorskiej. Zasadniczym celem pracy było przede wszystkim ukazanie roli, jaką odegrał w zagładzie Żydów holenderskich KL Auschwitz-Birkenau. W monografii przedstawiłam sytuację i przebieg prześladowań Żydów w Holandii, ponieważ proces ten przebiegał tam odmiennie nie tylko w porównaniu z terenem okupowanej Polski, ale także okupowanymi przez Niemców obszarami wschodniej Europy. Następnie zanalizowałam działalność obozu zbiorczego dla Żydów w Westerbork i jego rolę w kamuflowaniu prawdziwego celu władz okupacyjnych Holandii wobec jej żydowskich mieszkańców. Wysiedlenia Żydów do obozu w Westerbork, a następnie ich deportacja na Wschód była już końcowym etapem zagłady. Dokonano jej przede wszystkim w dwóch obozach wybudowanych przez nazistów na terenie okupowanej Polski: w Sobiborze i Auschwitz-Birkenau. Deportacje do nich trwały od lipca 1942 r. do września 1944 r. Do obu obozów wywieziono nie mniej niż 94 800 osób, a więc prawie 68% ogółu populacji żydowskiej z Holandii. Według moich ustaleń do KL Auschwitz – Birkenau deportowano w 85 transportach co najmniej 60 487 osób czyli 43% spośród tych wszystkich, których władze okupacyjne uznały w Holandii za Żydów. Tak więc obóz Auschwitz-Birkenau w zagładzie żydowskiej populacji tego kraju odegrał szczególną rolę. Każdy z transportów, jakie przybyły bezpośrednio z Holandii do Auschwitz poddałam w pracy analizie skupiając się na dwóch zagadnieniach. Pierwszym z nich była struktura płci i wieku deportowanych, ponieważ były to ważne czynniki decydujące o wyniku wstępnej selekcji po przybyciu do obozu. Wszystkich ludzi, dla których wynik selekcji był negatywny skierowano wprost do komór gazowych, stąd też ustalenie liczby ofiar eksterminacji dokonywanej bezpośrednio po ich przybyciu do obozu było drugim ważnym problemem, jakim zajęłam się w tej pracy. Odrębnie potraktowałam transporty skierowane do KL Auschwitz, które poddane były wstępnej selekcji dokonywanej przez przedstawicieli Urzędu Specjalnego Pełnomocnika Reichsführera SS i Szefa Policji ds. Zatrudnienia Obcych Narodowości na Śląsku oraz transporty tych osób, które jeszcze w kraju zaliczono do grup uprzywilejowanych i wywieziono najpierw do obozu w Bergen-Belsen i

Theresienstadt. Tylko część z nich została następnie skierowanych do KL Auschwitz i stała się więźniami tego obozu. Kolejnym nie opracowanym dotąd zagadnieniem, które podjęłam było ustalenie liczby zmarłych i zamordowanych więźniów żydowskich z Holandii w całym kompleksie KL Auschwitz-Birkenau, których śmierć była już wynikiem stworzonych w obozie warunków życia, pracy i panującego w nim terroru. Z dokonanych przeze mnie ustaleń wynika, że w Auschwitz-Birkenau zginęło 95% wszystkich, którzy pozytywnie przeszli selekcję i trafili do obozu jako więźniowie. Przeważająca większość Żydów holenderskich zginęła w obozie w okresie pierwszych pięciu tygodni pobytu. Należało więc odpowiedzieć też na pytanie, jakie czynniki złożyły się na tak wysoką śmiertelność w tak krótkim czasie. Ustalono przeze mnie przyczyny, oprócz wymienionych już wcześniej, to niewielkie możliwości adaptacyjne Żydów holenderskich, związane z ich słabą odpornością psychiczną i fizyczną. Dodatkowymi zaś czynnikami były zupełnie nieodpowiednia struktura zawodowa, brak znajomości języka niemieckiego (stanowiącego oficjalny język w obozie) oraz zupełnie nieprzydatne w realiach oświęcimskich doświadczenia okupacyjne wyniesione z Holandii. Z dokonanych przeze mnie ustaleń wynika, że do kraju powróciło tylko około 1,5% ogółu deportowanych stamtąd do KL Auschwitz-Birkenau.

Pewną formę kontynuacji (już po obronie rozprawy doktorskiej) moich prac wokół problematyki eksterminacji ludności żydowskiej stanowi dwujęzyczny (polsko-angielski) album pt. *Zagłada Żydów na Rzeszowszczyźnie. Album Pamięci* (oprac. E. Rączy, I. Witowicz, Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej, Rzeszów–Warszawa 2004). Książka ta warta jest wzmianki z jednej podstawowej przyczyny. Za pomocą zdjęć archiwalnych, ale przede wszystkim współczesnej dokumentacji fotograficznej, zarejestrowano tu większość miejsc zbrodni grupowych dokonanych na Żydach przez niemieckiego okupanta na terenie obecnego województwa podkarpackiego. Kwerendy archiwalne (przeprowadzone głównie przeze mnie) pozwoliły ustalić miejsca morderstw i szacunkową liczbę ofiar. Zamieszczony w książce tekst (mojego autorstwa) stanowi rozbudowaną formę opisu bogatej dokumentacji fotograficznej (wykonanej przez Igora Witowicza). Album ten jest do tej pory jedyną taką, w miarę kompletną, dokumentacją miejsc kaźni Żydów na Rzeszowszczyźnie. Jego nakład został już jednak wyczerpany.

W swoim dorobku naukowym mam także dwie książki poświęcone ratowaniu Żydów przez Polaków w okresie niemieckiej okupacji. Pierwsza z nich (*Pomoc Polaków dla ludności żydowskiej na Rzeszowszczyźnie 1939-1945*, Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej, Rzeszów 2008, ss. 416) jest syntezą. Podjęłam w pracy problem w takim ujęciu terytorialnym, który dotąd nie był szerzej zbadany i odzwierciedlony w literaturze przedmiotu. W toku badań nad interesującym mnie zagadnieniem udało mi się ustalić szacunkowe dane dotyczące liczby ludzi zaangażowanych w ratowanie Żydów od śmierci w jednym z rejonów okupowanego kraju, liczbę Polaków zamordowanych za taką pomoc oraz liczbę osób, które dzięki takiej postawie współobywateli przeżyły niemiecką okupację. Jest to – jak dotąd – jedyna taka praca, która zawiera imienne wykazy osób zaangażowanych w ratowanie ludności żydowskiej wraz z rodzajem udzielanej przez nich pomocy. Fragmenty książki zostały opublikowane w anglojęzycznej publikacji pt. *Inferno of Choices. Poles and Holocaust* (red. S. Rejak, E. Frister, Warsaw 2011).

Druga z książek, której jestem współautorką, obok Igora Witowicza to *Polacy ratujący Żydów na Rzeszowszczyźnie*, Rzeszów 2011, (*Poles Rescuing Jews in the Rzeszow Region in the Years 1939-1945*), Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej, Rzeszów 2011, ss. 270). Stanowi ona pokłosie wspólnie przygotowanych przez nas wystaw poświęconych temu zagadnieniu. Książka jest przeznaczona dla czytelnika słabo orientującego się w problemie ratowania Żydów przez Polaków. Stąd też jej układ, który ma formę albumu. Akcja pomocy przedstawiona została na wybranych przykładach polskich rodzin i pojedynczych osób oraz duchowieństwa świeckiego i zakonnego (łącznie 141 przypadków), których biogramy wraz z opisami pomocy niesionej przez nich Żydom zostały dodatkowo zilustrowane bogatym materiałem ikonograficznym (są to w większości niepublikowane dotąd zdjęcia ze zbiorów rodzinnych, ukazujące osoby ratujące i ratowanych, dokumenty, a także fotografie samych kryjówek). W książce udało się uchwycić wiele biograficznych szczegółów oraz informacji dotyczących pomocy, na które nie było miejsca w pierwszej wymienionej pozycji poświęconej Polakom ratującym Żydów. Jestem autorką tekstów wstępnych oraz większej części znajdujących się w pracy biogramów.

Opublikowałam ponadto dziesięć artykułów w pracach zbiorowych i siedem w czasopiśmie naukowych. Cztery z nich poświęcone jest stosunkom polsko-żydowskim w okresie niemieckiej okupacji, jeden zabójstwom dokonany na Żydach po jej zakończeniu, a siedem dotyczy innych problemów powiązanych z polityką ludnościową niemieckich władz okupacyjnych. Pozostałe artykuły traktują już o sprawach niezwiązanych z okupacją hitlerowską (szczegółowe zestawienie w wykazie publikacji).

Opracowałam i zredagowałam także pamiętniki i wspomnienia. Dwa z nich samodzielnie (Perla Münz, *Pamiętnik z Rosji Sowieckiej z lat 1940-1945*, „Prace Historyczno – Archiwalne”, oprac. i red. E. Rączy, Wydawnictwo Archiwum Państwowego w Rzeszowie, Rzeszów 2006, t. XVII; Jafa Wallach, *Gorzka Wolność. Wspomnienia ocalonej z Holocaustu*, oprac. red. E. Rączy, Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej, Rzeszów 2012) natomiast jeden wspólnie z Michałem Kaliszem, redagując część poświęconą okresowi okupacji niemieckiej (Franciszek Banaś, *Moje wspomnienia*, oprac. i red. M. Kalisz, E. Rączy, Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej, Rzeszów 2009). Jestem także współredaktorem dwóch książek (*Z dziejów stosunki polsko żydowskich w XX wieku*, red. E. Czop, E. Rączy, wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009, ss.183 oraz *Polska, Słowacja, Europa Środkowa w XIX-XXI w.* red. J. Pisuliński, E. Rączy, K. Żarna, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011, ss. 574). Każda z nich obejmuje szerokie spektrum autorów reprezentujących różne kraje i ośrodki naukowe (Izrael, Słowację, Polskę Ukrainę).

Wśród drobniejszych prac można wymienić m.in. cztery recenzje wydawnicze oraz dwie opublikowane w Kwartalniku Historii Żydów (wszystkie wymienione szczegółowo w wykazie publikacji), hasła do Atlasu Polskiego Podziemia Niepodległościowego 1944-1956, red. R. Wnuk, S. Poleszak, A. Jaczyńska, M. Śladecka, Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej Warszawa-Lublin 2007, a także informator do wystawy, *Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Pomoc Polaków dla ludności żydowskiej w Małopolsce 1939-1945*, (*Righteous Among the Nations. Help of Polish people for the Jewish population in*

Malopolska Province in the years 1939-1945), wydanych przez Instytutu Pamięci Narodowej, (Rzeszów 2008, ss. 56) w wersji trójjęzycznej – po polsku, angielsku i hebrajsku.

6. Omówienie osiągnięć dydaktycznych, współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami naukowymi i działalność popularyzatorska

Pracowałam w Zakładzie Historii Powszechnej 1918-1945 (1996-2012) w Instytucie Historii, a obecnie jestem zatrudniona w Zakładzie Historii i Kultury Żydów (od 2012 r.) w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prowadziłam i prowadzę zajęcia ze studentami historii i kulturoznawstwa z zakresu dziejów politycznych w okresie II wojny światowej oraz historii i kultury Żydów. Wypromowałam ogółem sześć prac licencjackich i magisterskich oraz uczestniczyłam w obronie dziesięciu (czterech jako recenzent). Brałam również czynny udział w seminariach doktorskich prowadzonych przez Panią Prof. Ewę Orlof, kierownika Zakładu Historii Powszechnej 1918-1945 i doradzałam pięciu jej doktorantom. Robiłam to jednak nieformalnie, ponieważ nie było jeszcze wtedy regulacji pozwalających oficjalnie pełnić funkcję promotora pomocniczego.

W 2003 r. współpracowałam (wygłaszając okolicznościowe wykłady o historii i kulturze Żydów) ze Stowarzyszeniem „Olszówka” prowadzącym prace porządkowe na kirkutach w ramach projektu Wielokulturowość w Karpatach. Jego celem było przybliżenie Polakom wkładu różnych grup etnicznych i narodowych do dziedzictwa kulturowego.

Od 2008 r. jestem współorganizatorką i czynną uczestniczką organizowanych przez Instytut Historii UR, Instytut Pamięci Narodowej w Rzeszowie i Państwową Wyższą Szkołę Techniczno-Ekonomiczną w Jarosławiu obchodów dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu (w tym roku odbyła się szósta edycja w Rzeszowie) i (trzecia w Jarosławiu). Ponadto uczestniczyłam dwukrotnie (w styczniu 2008 r. i w styczniu 2014 r.) w obchodach dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu w Krakowie zorganizowanych przez Urząd Miasta i Stradomskie Centrum Dialogu, podczas których wygłosiłam okolicznościowe wykłady.

W latach 2009-2010 współpracowałam z kancelarią Prezydenta RP (program *Przywracanie pamięci*). W jego ramach opracowałam 60 wniosków i opinii o Polakach ratujących Żydów, które stanowiły podstawę do odznaczeń państwowych przyznanych przez Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego. Przygotowałam merytorycznie wizytę w Rzeszowie (9 lutego 2010 r.) Pierwszej Damy RP Marii Kaczyńskiej. Podczas uroczystości wręczenia przez nią odznaczeń Państwowych Polakom i rodzinom osób ratujących Żydów wygłosiłam okolicznościowy wykład.

Od 2011 r. jestem członkiem Rady Naukowej i konsultantem naukowym powstającego Muzeum w Markowej poświęconego: Polakom ratującym Żydów na Podkarpaciu im. Rodziny Ulmów. Jego scenografia opiera się na wynikach badań dr Mateusza Szpytmy na temat ratowania Żydów w Markowej i moich poświęconych temu problemowi na Rzeszowszczyźnie.

W ramach działalności popularyzatorskiej przygotowałam razem z Igorem Witowiczem dwie wystawy historyczne ukazujące Polaków ratujących Żydów podczas

niemieckiej okupacji. Przeprowadziłam do nich zdecydowaną większość kwerend i byłam odpowiedzialna merytorycznie za zamieszczone tam treści. Pierwsza z wystaw (polska wersja językowa), która obszarowo obejmuje obecne województwo podkarpackie, czyli tzw. Rzeszowszczyznę, została otwarta w ratuszu w Rzeszowie w 2004 r. i do chwili obecnej była prezentowana w wielu miastach Polski. Jest ona wykorzystywana także w szkołach ponadpodstawowych przez nauczycieli historii. W 2008 r. na Rynku Głównym w Krakowie otwarta została kolejna wystawa dotycząca Polaków ratujących Żydów z terenu dystryktu krakowskiego. W jej przygotowaniu uczestniczyła także dr Krystyna Samsonowska. Wystawa powstała w dwóch wersjach językowych – polsko-angielskiej i angielsko-hebrajskiej. Do chwili obecnej wersja polsko-angielska była prezentowana w wielu miejscach w kraju, w tym m.in. w Sejmie i Senacie RP (maj 2009), oraz poza jego granicami: w Parlamencie Europejskim w Brukseli (październik 2011), w Muzeum Polskim w Chicago (listopad 2012). Wersję angielsko-hebrajską zaprezentowano w Instytucie Moshua w Izraelu (listopad 2009), w London Jewish Cultural Centre i Ambasadzie Polskiej w Londynie, w Arts Culture History w Liverpool i w Bibliotece Głównej w Birmingham (grudzień 2013 – luty 2014). Wszystkim wymienionym tu edycjom tej wystawy towarzyszyły wygłoszone przeze mnie na ich otwarciu wykłady poświęcone różnym zagadnieniom związanym z ratowaniem Żydów przez Polaków podczas niemieckiej okupacji, w tym także z zagrożeniami, jakie się z tym wiązały, oraz z motywami podejmowania takich decyzji.

Kilkakrotnie przygotowałam promocje swoich książek, w tym m.in. w Bibliotekach Regionalnych (np. w Lesku), w Muzeach Regionalnych (np. w Sanoku), na Wyższych Uczelniach (np. Uniwersytet Rzeszowski, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Jarosławiu) w Instytucie Pamięci Narodowej w Rzeszowie i Warszawie. Uczestniczyłam w promujących moje książki audycjach radiowych i telewizyjnych np. 18 stycznia 2012, TV Rzeszów-Kalejdoskop, 20 lutego 2012 TVP Panorama oraz w prasie: np. *Nasz Dziennik*, *Kultura*, 1 lipca 2008, *Hołd odwadze Polaków*; *Forum*, *Nowiny*, 10 lutego 2010, nr 23 (17694) *Musimy rozliczyć naszą przeszłość. Żydzi też*.

Byłam także kilkakrotnie gościem audycji historycznych powstających w Radiu Rzeszów i Radiu Via poświęconych różnym aspektom stosunków polsko-żydowskich i zagłady Żydów (m.in. lipiec 2008 temat: *Postawy Polaków wobec Żydów w latach 1939-1947*, 10 lutego 2011 r., temat: *Działalność Einsatzgruppen na terenie Rzeszowszczyzny jesienią 1939 r.* 20 listopada 2012 r., temat: *Skomplikowane stosunki polsko-żydowskie na przykładzie postaw mieszkańców Markuszowej, Oparówki i Kozłówka*, 28 stycznia 2013 r., temat: *Różnice i podobieństwa w odbiorze informacji o Polakach ratujących Żydów przez środowiska polonijne i żydowskie w Stanach Zjednoczonych*). Doradzałam również dziennikarzom lokalnych gazet którzy podejmowali tematy zagłady Żydów i stosunków polsko-żydowskich (m.in. *Gazeta Wyborcza* 27-28 listopada 2010, *Czy Mechel mógł przeżyć wojnę?*; *Supernowości*, 4 lipca 2012, *Było jak w „Piekło” Dantego. 70. Rocznica masowej akcji likwidacyjnej w getcie rzeszowskim*).

Wielokrotnie zapraszano mnie do wygłoszenia wykładów poświęconych zagładzie Żydów i stosunkom polsko żydowskim w różnych placówkach i stowarzyszeniach, w tym m.in. w Podkarpackim Towarzystwie Historycznym (25 styczeń 2004), Stowarzyszeniu

Miłośników Jarosławia (30 maja 2011), w Muzeach Regionalnych (w Dębicy - 2006, Krośnie - 2004, Mielcu - 2012, Przeworsku - 2007) oraz w Opactwie Benedyktynskim w Jarosławiu: cyklu wykładów dla księży proboszczów z województwa Podkarpackiego (28 września 2012, 8 kwietnia 2013, 19 kwietnia 2013, 16 listopada 2013).

Po otrzymaniu stopnia doktora brałam czynny udział w kilkunastu konferencjach i sesjach naukowych, wśród których można wymienić konferencje międzynarodowe poświęcone następującym zagadnieniom: *Stosunki polsko – żydowskie w XX w.*, Rzeszów, 20-21 maja 2008; *Polish and Jewish Resistance Movements under German Occupation in the years 1939-1945*, Warszawa 23-24 marca 2009; *Ludobójstwo – zbrodnie wojenne – zbrodnie przeciwko ludzkości*, Oświęcim 7-8 grudnia 2009 oraz w dziewięciu innych konferencjach i sesjach. Na wszystkich prezentowałam przygotowane przeze mnie referaty lub brałam udział w dyskusjach panelowych (szczegółowe zestawienie w wykazie konferencji).

7. Nagrody i odznaczenia

W 2003 r. otrzymałam nagrodę Ministra Edukacji Narodowej i Sportu za rozprawę doktorską, której tematem była: *Zagłada żydowskiej ludności Holandii w KL Auschwitz-Birkenau w latach 1942-1945*. Natomiast w 2005 r. moja praca zajęła także I miejsce w konkursie pt. *Pamięć i doświadczenia II wojny światowej. Przebieg i skutki* w kategorii prac doktorskich.

W. Biela
Rany